

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นการรวบรวมภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าสืบต่อกันมา การสืบทอดความรู้เหล่านี้มีคุณค่าหลายอย่าง โดยเฉพาะการใช้พืชเป็นยาสมุนไพร ชาวกะเหรี่ยงมีการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรหลายชนิดในชีวิตประจำวัน ซึ่งยาสมุนไพรพื้นบ้านถือเป็นวิธีการในการรักษาโรคเบื้องต้นในสังคมของชาวกะเหรี่ยงเพราะว่าได้ผลดีและเป็นการใช้ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

การสำรวจเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 โดยสำรวจพืชสมุนไพรที่ชาวกะเหรี่ยงใช้ใน 5 หมู่บ้านคือ บ้านสันม่วง บ้านห้วยบง บ้านห้วยฮ่อม บ้านแจ่มน้อย และบ้านกิวโป่ง ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยสอบถามจากหมอยาพื้นบ้าน ผู้รู้ และชาวบ้านทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรต่างๆ โดยสอบถามชื่อท้องถิ่น สรรพคุณ ส่วนของพืชที่ใช้เป็นสมุนไพร และวิธีการใช้ มีการเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรและถ่ายรูปพืชนั้นๆ และนำมาศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา เขียนคำบรรยายพันธุ์ไม้ และตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ โดยใช้เอกสารทางพฤกษศาสตร์

จากการสำรวจพบพืชสมุนไพรที่ชาวกะเหรี่ยงนำมาใช้รักษาโรคทั้งหมด 183 ชนิด จัดอยู่ใน 71 วงศ์ 141 สกุล ซึ่งสำรวจได้จากป่ารอบๆหมู่บ้าน ปลูกตามสวนครัวและในพื้นที่เกษตร พืชสมุนไพรที่น่าสนใจ เช่น ว่านน้ำ (*Acorus calamus* L.) ใบขี้ทาที่ขมับ คอ หน้าอก หรือต้มน้ำดื่มแก้หวัด แก้ไข้ ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) ใบตำหรือหมักไว้จนเน่าทากลากเกลื้อนหรืออังไฟพอกบริเวณที่เป็น โรคผิวหนังเรื้อรัง มะขามแป (*Archidendron clypearia* (Jack) I.C.Nielsen) ทุกส่วนต้มน้ำใช้ล้างตาแก้เจ็บตา ไพลดำ (*Zingiber ottensii* Valetton) ตำต้นได้ดินกินสดหรือต้มน้ำดื่มรักษาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ผ่าง (*Caesalpinia sappan* L.) เนื้อไม้ ต้มกับน้ำดื่มรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติหรือให้คนคลอดลูกใหม่ๆ ดื่มเพื่อขับน้ำคาวปลา สะพานกัน (*Sambucus javanica* Reinw. ex Blume) ยอด ใบ และราก อังไฟแล้วนำมาพอกบริเวณที่กระดูกหัก ดินฮั้งคอย (*Paris polyphylla* Sm.) ตำต้นได้ดินตำพอกแผลสดช่วยห้ามเลือด ส้มกุ่ม (*Embelia sessiliflora* Kurz) ผลสุกกินสด ตำกับน้ำอ้อย ตำผสมเกลือ หรือนำไปตำกับข้าวสารทำเป็นขนมกินช่วยถ่ายพยาธิ เหมือด (*Aporosa villosa* (Wall. ex Lindl.) Baill.) เนื้อไม้ใช้ทำภาชนะต่างๆ เช่น ถ้วย แก้วน้ำ ทัพพี ช่วยล้างพิษที่สะสมในร่างกาย ปิดปิวแดง (*Plumbago indica* L.) และ ปิดปิวขาว (*Plumbago zeylanica* L.) รากคองเหล้าดื่มแก้ปวดหลังปวดเอวหรือปวดข้อ ทับทิม (*Punica granatum* L. var. *granatum*) ยอดกินสดแก้ ท้องเสีย ละหุ่ง (*Ricinus communis* L.) ใบ อังไฟโปะที่ศีรษะแก้อาการเวียนหัว หน้ามืด ลมผัดเดือน หรือประจำเดือนมาไม่ปกติ ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) ตำต้นได้ดินกินสด หรือตำผสมน้ำผึ้ง รักษาโรคกระเพาะ หนาดคำ (*Inula cappa* (Ham.) DC.) ทั้งต้นอบไอน้ำรักษาโรคลมผัดเดือน

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของชาวกะเหรี่ยงสามารถนำไปใช้ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาทางด้านเภสัชวิทยาและสารเคมีที่มีประโยชน์ในพืช เพื่อใช้ยืนยันคุณสมบัติของพืชต่างๆเหล่านี้ต่อไป นอกจากนี้การจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรให้เป็นที่ไปอย่างยั่งยืนก็เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

Traditional knowledge of plant uses has accumulated and has been passed on from ancestors to new generations again and again by spoken word and by life style. Therefore, traditional knowledge has a high value especially the medicinal plants. In the communities of Karen usually use many medicinal plants to cure diseases in daily life. Traditional medicine is still recognized as the primary health care system in the Karen communities because of its effectiveness and cultural preferences.

Field surveys were conducted during June 2006 to December 2007. The survey was carried out to investigate the medicinal plants used by Karen people inhabited in five villages (Ban Kew Pong, Ban San Mouang, Ban Huay Bong, Ban Huay Hom and Ban Chaem Noi) that located at Mae Chaem District of Chiang Mai Province. Information on medicinal plants was collected through interviewing folk healers and local people who had the traditional knowledge of medicinal plants. A standardized questionnaire was used to collect data on local plant names, types of ailments, parts used and modes of preparation (i.e., decoction, paste, powder and juice), and medicinal application. The medicinal plants were photographed and voucher specimens were collected for the preparation of herbarium specimens. The morphological characteristics of the collected plant's were described and identified by using taxonomic documents.

It was found that 183 medicinal plant species belong to 71 families and 141 genera. These plants were either found in forest or were cultivated in home garden and agricultural fields.

The important medicinal plant used by Karen people are *Acorus calamus* L. (for decrease fever), *Senna*

alata (L.) Roxb. (for skin disease), *Archidendron clypearia* (Jack) I.C.Nielsen (for sore eye), *Zingiber ottensii* Valetton (for carminative), *Caesalpinia sappan* L. (for menstrual disorders and maternity problem), *Sambucus javanica* Reinw. ex Blume (for bone fracture), *Paris polyphylla* Sm. (for wounds), *Embelia sessiliflora* Kurz (for killing intestinal worms), *Aporosa villosa* (Wall. ex Lindl.) Baill. (for detoxification), *Plumbago indica* L. and *Plumbago zeylanica* L. (for backache, painful joints), *Punica granatum* L. var. *granatum* (for diarrhea), *Ricinus communis* L. (for menstrual disorders and dizzy), *Curcuma longa* L. (for gastric problem), *Inula cappa* (Ham.) DC. (for maternity problem).

The information gathered from the Karen people is useful for further researchers in the field of pharmacological and phytochemical studies in order to confirm the property validity of these species. In addition, sustainable management and protection from extinction of these traditional medicinal plant resources and protect them from extinction are very important.